

Finansiering av vattenvårdande åtgärder i Sverige

Byråchef Bertil Hawerman

Bertil Hawerman er byråchef ved Statens Naturvårdsverk i Sverige.

Etter foredrag i Norsk Forening for Vassdragspleie og Vannhygiene 8. mai 1969.

Ny lagstiftning på väg. I Kungl. Maj:ts proposition 1969:28 framläggs ett förslag till miljöskyddslag avsedd att träda i kraft den 1 juli 1969. Det innebär att vi får en samlad lagstiftning till skydd mot vattenförorening, luftförorening, buller och andra störningar. Nuvarande föreskrifter i 8 kap vattenlagen om åtgärder mot vattenförorening ersätts med bestämmelser i den nya lagen och en viss skärpning genomförs. I fråga om luftförorening, buller och andra störningar innebär förslaget att bestämmelser införs på områden som hittills i huvudsak varti oreglerade.

Enligt förslaget skall störningar förebyggas så långt det är praktiskt möjligt och ekonomiskt rimligt. Konungen kan föreskriva skyldighet att söka tillstånd eller göra anmälan. Sålunda föreslås gälla, att vissa slag av fabriker eller andre inrättningar ej får anläggas, avloppsvatten av viss mängd, art eller sammansättning ej får utsläppas, fast avfall eller annat fast ämne ej

får utsläppas eller uppläggas så att vattendrag, sjö eller annat vattenområde kan förorenas, vissa slag av inrättningar eller deras användning ej får ändras på sätt som kan medföra ökad eller ny olägenhet eller som eljest är av betydelse från störningspunkt utan att tillståndsmyndigheten — koncessionsnämnden för miljöskydd — lämnat tillstånd eller anmälan gjorts hos statens naturvårdsverk eller länsstyrelsen.

Naturvårdsverket får, efter prövning i varje särskilt fall, medge undantag från sådan skyldighet att söka tillstånd som föreskrivits med stöd av första stycket. I beslut om medgivande skall anges de villkor som skall gälla.

Talan mot tillståndsbeslut kan föras hos Kungl Maj:t i statsrådet. När väsentliga allmänna intressen berörs skall tillståndsärande underställas Kungl Maj:t.

Den sentrala tillsynen til skydd mot miljöfarlig verksamhet skall utövas av naturvårdsverket. Verket skall också samordna den löpande tillsynsverksamheten på länsplanet för vilket länsstyrelserna har ansvaret. Tillsynen på det kommunala pla-

net skall enligt hälsovårdsstadgan utövas av hälsovårdsnämnden.

För skada och olägenhet genom miljöfarlig verksamhet kan ersättning utkrävas av den som bedriver verksamheten.

Enligt lagförslaget skall för miljöfarlig verksamhet väljas sådan plats att ändamålet kan vinnas med minsta intrång och olägenhet utan oskälig kostnad. Denna lokaliseringsaspekt har för den kommunala vattenvården följande betydelse enligt departementschefens uttalande.

Den moderna tekniken möjliggör att kommuner regionsvis går samman om stora tunnel- och reningssystem. Detta i sin tur skapar större möjligheter att välja recipient. Den synpunkt som ligger till grund för den nuvarande lagstifningens särskiljande av tillåtlighetsreglerna för kommunalt och industriellt avloppsvatten, nämligen att ett samhälle utvecklas efter hand och skäligen inte kan vägras att släppa ut sitt avloppsvatten i lämplig närliggande recipient, har härigenom förlorat sitt berättigande. Det är inte längre en riktig principell utgångspunkt när det gäller ett samhälles avloppsvattenutsläpp att endast ingripa med föreskrifter om reningsåtgärder. Liksom i fråga om en industrianläggnings utsläpp bör valet av lämplig recipient för ett kommunalt avloppsvatten vara det första och viktigaste momentet i bedömningen. Tillåtlighetsreglerna för kommunalt och industriellt avloppsvatten bör alltså i princip bli desamma, anför departementschefen.

Samtidigt har i lagförslaget lämnats möjlighet för Konungen att ut-

färda förbud mot allt utsläpp av avloppsvatten i vattenområde, som är av särskild betydelse från naturvårdssynpunkt eller eljest med hänsyn till allmänt intresse. I övrigt anges, att kommunalt avloppsvatten måste undergå längre gående rening än slamavskiljning. Även denna bestämmelse innebär en skärpning i jämförelse med vad som nu gäller.

Den starka opinion vi har i Sverige för en bättre miljö har inte bara resulterat i ett förslag till lagstiftning om långtgående åtgärder för att förebygga eller avhjälpa olägenheter genom miljöfarlig verksamhet. Den har även inneburit önskemål om snabbare takt i saneringen av starkt förorenade vattenområden. Men vattenvård kostar pengar och därför har staten infört ett system för bidrag till kommunala avloppsreningsverk, som gäller från den 1 juli 1968. Ett förslag till bidrag till industriella vatten- och luftvårdsåtgärder har framlagts för årets riksdag och är avsett att träda i kraft den 1 juli 1969.

Finansieringsregler. De grundläggande bestämmelserna för finansiering av kommunala vattenförsörjnings- och avloppsanläggningar finns i lagen om allmänna vatten- och avloppsanläggningar (va-lagen) från år 1955. Enligt denna lag har huvudmannen för en allmän va-anläggning (vanligen en kommun) rätt att täcka sina kostnader för utförande, underhåll och drift av anläggningen genom avgifter från de fastigheter som anslutits. Avgifternas totalbelopp bestäms enligt självkostnadsprincipen, vilket innebär att sam-

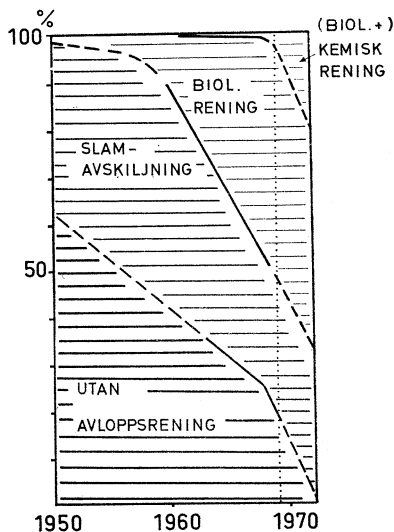
manlagda beloppet av avgifterna inte får överstiga vad anläggningen kostar huvudmannen. Utvecklingskostnader, dvs kostnader för väsentliga framtida anslutningar, skall bäras av huvudmannen. Endast i mycket begränsad utsträckning torde det numera vara så att normala va-kostnader skattefinansieras. Vanligen uttages från fastigheterna en anslutningsavgift och årliga brukningsavgifter. Avvägningen mellan anslutnings- och brukningsavgift är numera den, att anslutningsavgiften skall täcka anläggningskostnaden för det lokala ledningsnätet och brukningsavgiften skall täcka kostnaden för byggande av vattenverk, avloppsverk och huvudledningar och samtliga driftskostnader. Det vanligaste är att brukningsavgiften tas ut som vattenavgift, dvs efter mängden förbrukat vattenledningsvatten. Ett m³-pris på 1 kr till 1:50 är ofta förekommande. Det har ibland hänt att kommuner subventionerat industrier genom att ta ut låga avgifter. Detta är dock olagligt, och i den mån en kommun har rätt att enligt kommunallagarna subventionera industrin måste det ske med kommunal-skattemedel.

För en gynnsammare finansiering av industrins vattenvårdsåtgärder har under lång tid diskuterats förmånligare avskrivningsregler. I en utredning «Ändrade avskrivningsregler» (SOU 1968:26) föreslogs att miljövårdsåtgärder jämställs med inventarier för vilka skulle gälla en avskrivningstid på 5 år. Förslaget har ännu inte lett till någon proposition till riksdagen.

Statsbidrag till kommunala vattenvårdsåtgärder. Statsbidrag till byggande av kommunala va-anläggningar omfattande såväl vattenverk, avloppsverk och ledningsnät lämnades fram till den 1 juli 1968. Bidragets storlek var beroende på skatteunderlaget i kommunen och den specifika anläggningskostnaden (kostnaden per person). Förhöjt bidrag kunde enligt samma författning utgå till avloppsreningsverk för långtgående rening. Numera har praktiskt taget samtliga tätorter med mer än 200 invånare utbyggda va-anläggningar. Brister finns dock i fråga om de större och medelstora tätorternas avloppsvattenrening. Räknat i procent av tätortsbefolkningen är situationen följande.

AVLOPPSRENING 1950-1972

PROCENT AV TÄTORTSBEFOLKNING

Som framgår av bilden är takten i utbyggnaden av reningsverk ganska hög och man kan räkna med att samtliga tätorter vid utgången av år 1972 har minst slamavskiljning. Det årliga investeringsbehovet i vatten- vårdsåtgärder har bedömts till 200—250 miljoner kr om året under den kommande 5-årsperioden, vilket motsvarar 20 procent av de totala investeringarna i va-anläggningar (1—1,2 milj kr per år).

De bidragsregler, som trädde i kraft den 1 juli 1969, gäller enbart vattenvårdsgärder och innebär i kort- het följande.

1. Bidrag kan utgå till ny-, till- eller ombyggnad av avloppsrenings- verk samt för utloppsledning och i vissa fall tillförselledning
2. Reningsverket skall betjäna minst 10 bostadsfastigheter
3. Reningsverket skall ha längre gå- ende rening än slamavskiljning
4. Bidraget bestäms med hänsyn till reningsgraden, och motsvarar 30 —50 procent av kostnaden. Bidrag över 5 milj kr till en och samma anläggning utgår endast i sär- skilda fall.

Bidraget i procent av anläggnings- kostnaden bestäms enligt natur- vårdsverkets anvisningar med hän-

Reduktion i procent avseende biokjemisk syreförbrukning, BS	Reduktion i procent avseende fosfor		
	< 50	50-89	≥ 90
	Bidragsprocent:		
60—74	30	35	40
75—89	30	35	45
≥ 90	35	40	50

syn till reduktionen av biokemisk syreförbrukning och fosfor på föl- jande sätt

Särskild vikt läggs vid drift och underhåll av reningsverket, och det ankommer på bidragstagaren att se till att minst den bestämda renings- effekten upprätthålles vid normal drift. Renings effekt och tillståndet i recipienten skall regelbundet kontrol- leras.

Bidragsanslag 1968/69	40	milj. kr.
	1969/70	
(förslag)	50	—>—

Anslaget får disponeras även för

Översiktlig va-pla- nering	2,5	milj. kr.
Sjörestaurering	1,0	—>—
Uppföljning av reningsmetoder	0,25	—>—
Utarbetning av typritningar	0,25	—>—

Den översiktliga planeringen om- fattar f n bl a utredningar för tät- orter och industrier kring sjöarna Mälaren, Vänern och Vättern samt delar av Östersjön (Landsort). Medel utgår vanligen endast til undersök- ningar som avser större enheter än en kommun eller ett kommunblock. I viss utsträckning ställs medel till länsstyrelsernas förfogande för in- ventering och planering.

Medel kan utgå till utredningar om och direkta åtgärder för restaurering av genom kommunalt avloppsvatten svårt förorenade sjöar. Intresset för sjörestaurering är mycket stort och olika mekaniska, kemiska och biolog- iska metoder prövas och utvecklas.

Uppföljning av nya avloppsrenings-

metoder är en viktig uppgift. Naturvårdsverket har under färdigställande en rapport om erfarenheter från svenska verk med kemisk rening. Utarbetandet av typritningar har hittills omfattat arbete med funktionskrav på reningsverk och vissa prov på fabrikstillverkade reningsverk.

Statsbidrag till industriella vattenvårdsåtgärder. En översiktlig beräkning av kostnaderna för de mest angelägna industriella vattenvårdsåtgärderna under en 5-årsperiod visar ett investeringsbehov på 850—1000 miljoner kr, dvs 175—200 miljoner kr per år enligt följande:

Sulfitmassaindustrin: indunstning och förbränning	75—	100 M kr.
kompletterande arbeten		50
Sulfatmassaindustrin: tvättutrustning, kondensatbehandling	150—	200 » »
Wallboardindustrin	30—	40 » »
Massa- och pappersindustrin: sedimentering		70 » »
biologisk och kemisk rening ..	20—	50 » »
utledning till havet	10—	20 » »
Livsmedelsindustrin	25—	50 » »
Järn- och stålindustrin		200 » »
Oorganiska baskemikalier, gödselmedelsindustrin		50 » »
Ytbehandlingsindustrin		15 » »
Raffinaderier, textil, klor-alkaliindustrin mm		150 » »
Totalt ca.	850—	1000 M kr.

Med ledning av den proposition som lämnats till riksdagen har naturvårdsverket utarbetat ett utkast till bidragskungörelse. De viktigaste punkterna i denna skulle bli

1. Bidrag kan utgå till alla typer av befintliga industrier som medför förorening av betydelse
2. Bidrag utgår endast till industri, som väntas bestå under överskådlig tid
3. I bidragsunderlaget inräknas kostnad för process- och reningstekniska vattenvårdsåtgärder omläggning av avloppsledningar anslutning till kommunal avloppsreningsverk
4. Högsta bidragsprocent: 25
Högsta bidragslopp: 2,5 milj kr

I propositionen föreslås bidrag till vatten- och luftvårdande åtgärder begränsas till den närmaste 5-årsperioden och utgå med totalt 250 miljoner kr, dvs 50 milj kr per år.

Forskning. Den vattenvårdsforskning, som för närvarande bedrivs med medel från anslagsbeviljande organ, kostar 3,5—4,0 milj kr. Medel beviljas främst av naturvårdsverkets forskningsnämnd, styrelsen för teknisk utveckling och vissa forskningsråd. Den statliga delen av kostnaden för institutet för vatten- och luftvårdsforskning går direkt via statsbudgeten. Ökningen av forskningsinsatsen har varit relativt snabb, vilket sammanhänger med den betydelse som tillmäts kvicksilverfrågan, eutrofieringen, Östersjöproblematiken och möjligheterna att utveckla metoderna att motverka vattenförorening.

Sammanfattning. Den starka opinionen i Sverige för en förbättrad naturmiljö har bl a lett till att de personella och finansiella vattenvårdsresurserna väsentligt förstärkts. Därmed har också möjligheter skapats att inom rimlig tid förverkliga de uttalade önskemålen. Det kostar i dag mycket pengar att komma till rätta med gångna försummelser. Men när miljövården blivit en naturlig del i

planering och utbyggnad av nya bostadsområden och industrier blir också kostnaderna relativt sett mindre. Vi har redan fått en stimulerande konkurrens mellan olika företag om «miljövänliga» produkter som en följd av ett större naturvetenskapligt kunnande och en riktigare process- och reningsteknik. Det finns skäl att vara utvecklingsoptimist!